

Heli Ansio, Henriikka Kannisto, Vuokko Puro ja Susanna Visuri

”TÄÄ ON VAAN TÄLLAINEN ALA”

Turvallisuusjohtamisen ja -kulttuurin kehittäminen esittävässä taiteissa

Monitieteinen tutkimus turvallisuudesta esittävien taiteiden työssä

Suomalaisessa teatterintutkimuksessa käsitellään melko vähän teatteria työnä. Taide- ja kulttuurialan työstä on kuitenkin tehty viime vuosina Suomessa useita selvityksiä, joiden lähtökohtana ovat alan rakenteissa esiintyvät epäkohdat sekä alalla toimivien erilaisesta työstä ja työmarkkina-asemasta muodostuvat valtasuhteet ja työku-
lttuuri (esimerkiksi Anttila 2019; Helavuori & Karvinen 2019; Paanetoja 2018). Yksittäiset työhyvinvointia tai sen haasteita käsittelevät tutkimukset ja opinnäytetyöt ovat keskittyneet tiettyihin esittävän taiteen ammattiryhmiin (esim. Houni & Ansio 2013; Juutilainen 2019; Rantanen 2006).

Työterveyslaitoksessa on toteutettu vuosina 2018-2020 tutkimus- ja kehittämishanke, joka tarkastelee työturvallisuutta ja työhyvinvointia esittävän taiteen aloilla. Tutkimus jäsentää esittävän taiteen työtä turvallisuustutkimuksen näkökulmasta ja käsitteistöllä, mitä ei aikaisemmin ole Suomessa tehty. Tutkimus kattaa paitsi teatterin, myös muut esittävän taiteen alat kuten musiikin, tanssin, oopperan ja sirkuksen. Lisäksi hankkeeseen on osallistunut myös esimerkiksi elokuva- ja televisioalalla, tapahtumatuotannossa ja esittävän taiteen alan oppilaitoksissa työskenteleviä henkilöitä. Tutkimus tarkastelee kaikkia ammattiryhmiä tekniikasta ja hallinnosta taiteilijoihin.

Tutkimusaineistoa on kerätty sekä laadullisin että määrällisin menetelmin. Hankkeessa toteutettiin vuonna 2018 tutkimuskysely, johon vastasi noin 800 esittävän taiteen aloilla toimivaa henkilöä.

Lisäksi hankkeessa on havainnoitu ja haastateltu eri kokoisia työryhmiä eri esittävän taiteen aloilta. Näiden aineistojen avulla tutkimuksessa on tarkasteltu esittävien taiteiden työpaikkojen ja työryhmien toimintakäytäntöjä, turvallisuutta tukevia tekijöitä, haasteita ja kehittämistarpeita. Tavoitteena on ollut tuottaa tietoa turvallisuuskulttuurin ja turvallisuusjohtamisen nykytilasta ja kehittämistarpeista esittävissä taiteissa. Turvallisuuskulttuuria tarkastellaan ilmiönä, joka heijastaa perusarvoja, normeja, oletuksia ja odotuksia, mutta sisältää myös organisaation ja työyhteisön jäsenten vuorovaikutuksen ja sen kautta muodostetun yhteisen näemyksen turvallisuudesta (Mearns ja Flin 1999).

Kokonaisen toimialan turvallisuuskulttuuri ei tietenkään ole yhtenäinen, vaan koostuu useista alakulttuureista, joita muovaavat esimerkiksi valtarakenteisiin liittyvät kysymykset (Antonsen 2009; Hopkins 2018). Kun tutkimme turvallisuuskulttuuria, tutkimme siis alalla yhteisesti jaettua ja toisaalta eri tavoin jatkuvasti haastamisen kohteena olevaa ymmärrystä turvallisuudesta ja hyvinvoinnista teatterissa ja muissa esittävissä taiteissa.

Tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja turvallisuuden ajankohtaisia kysymyksiä

Tutkimusaineistojemme perusteella esittävien taiteiden turvallisuuskulttuuri rakentuu keskenään ristiriitaisistakin piirteistä. Tutkimuskyselyn vastaajien mukaan turvallisuutta arvostetaan ja siihen suhtaudutaan vakavasti esittävissä taiteissa. Vastajaat haluavat työskennellä turvallisesti ja pitää huolta siitä, että työkaverillekaan ei satu mitään. Työnantajien ja toimeksiantajien koetaan pääsääntöisesti olevan kiinnostuneita työturvallisuudesta ja hyvinvoinnista, ja huolehtivan työskentelyn turvallisuudesta.

Samaan aikaan tutkimusaineistossamme tulee monin tavoin esiin ajatus siitä, että ala on vaarallinen ja hurja. Jotkut myös ajattelevat, että asialle ei oikein voi tehdä mitään - ”tää on vaan tällainen ala”, kirjoittaa yksi tutkimuskyselyn vastaajista. Epäkohtiin ei aina puututa kielteisten seurausten pelossa. Tähän liittyvät myös alan traditiot, valtaan ja auktoriteetteihin liittyvät kysymykset.

Käytännössä työn piirteet voivat monilla esittävän taiteen alalla työskentelevillä tuottaa kognitiivista kuormitusta: joutuu tekemään ja tarkkailemaan monia asioita yhtä aikaa, ja työskentelemään ympäristössä, jossa on häiriötekijöitä, kuten melua ja hälyä. Työtehtävät tuntuvat monista henkisesti raskailta.

Esittävän taiteen alalla työskenteleville vahvoja voimavaroja ovat rakkaus omaan taiteenlajiin, hyvät työkaverit ja elämysten ja merkitysten tuottaminen ihmisille. Työ on monipuolista ja vaihtelevaa. Tutkimusaineistossamme nämä työn myönteisiksi koetut piirteet kuvataan joskus eräänlaisena kompensationa sille, että työ myös koetaan hyvin kuormittavana ja jopa vaarallisena.

Hankkeemme alkaessa esittävän taiteen aloilla keskusteltiin paljon työhyvinvoinnista ja -turvallisuudesta seksuaalista häirintää esiin nostaneen #metoo-kampanjan näkökulmasta. Olemmekin keränneet tutkimuksessa tietoa myös epäasiallisesta työkäyttäytymisestä esittävässä taiteissa. Seksuaalinen häirintä nousee aineistoissamme esiin vain yhtenä monista epäasiallisen työkäyttäytymisen muodoista - valitettavan yleisiä ovat myös painostus, kiusaaminen ja sukupuoleen tai ikään liittyvä eriarvoinen kohtelu.

Keväällä 2020 koronaviruspandemia toi turvallisuuden esiin uudesta näkökulmasta. Pandemia on nostanut keskusteluun ainakin yhden esittävien taiteiden alan työkuulttuuriin syvälle rakennetun käytännön: sairaana tai puolikuntoisena työskentelyn, joka on kaikkien tutkimusaineistojemme mukaan ollut alalla keskeinen ongelma. Turvallisuuskulttuuri onkin pandemian myötä noussut yleisempään keskusteluun alalla.

Uusien toimintatapojen kehittäminen

Hankkeen tukena on suuri toimijajoukko esittävän taiteen kentältä, esimerkiksi keskeiset työntekijä- ja työnantajajärjestöt. Hankkeemme ei ole vain tutkimushanke, vaan sen yhtenä tavoitteena on kehittää turvallisuuskulttuuria yhdessä esittävän taiteen toimijoiden kanssa. Tämän toteutumiseksi hanke on järjestänyt kaikille esittävän taiteen työtä tekeville avoimien työpajojen sarjan. Ensimmäisessä työpajassa tarkasteltiin työn vaara-, haitta- ja kuormitustekijöiden

tunnistamista, toisessa näiden tekijöiden hallintaa. Kolmannen työpajan aiheena oli turvallisuuden johtaminen. Lisäksi hanke järjesti webinaareja esittävän taiteen alalla työskentelevien hyvinvoinnin tukemiseksi koronaviruspandemian aikana.

Työpajoissa kootun yhteisen kehittämisaineiston sekä tutkimusaineiston pohjalta hankkeessa tuotetaan verkkosivusto, jonne kootaan esittävän taiteen työssä keskeisiä turvallisuuden edistämisen työvälineitä. Verkkosivusto julkaistaan loppuvuodesta 2020.

Mitä tutkimusta tarvitaan jatkossa?

Eri esittävän taiteen aloilla työn piirteet ja niin muodoin myös turvallisuuden ja hyvinvoinnin haasteet poikkeavat toisistaan. Rockbändissä tai pienessä vapaan kentän teatteriryhmässä toimitaan ja organisoidutaan eri tavalla kuin vaikka oopperassa. Tutkimuksemme kuitenkin osoittaa, että turvallisuuskulttuurissa ei ole suuria taidelakohtaisia vaihteluja. Tähän liittyy myös se, että monet esittävän taiteen alalla työskentelevät liikkuvat työssään organisaatiosta ja taidemuodosta toiseen. Jatkossa tarvitaan koko alan turvallisuutta tukevien käytäntöjen vahvistamista, mutta myös valtarakenteiden avoimeksi tekemistä sekä eri taiteenlajien työn erityispiirteitä huomioivaa tutkimusta. Edelleen on oleellista, että esittävän taiteen tekemistä tutkitaan myös työnä, ja että tätä tutkimusta tehdään monitieteisesti.

Floor Is Yours! Turvallisuusjohtamisen ja -kulttuurin kehittäminen esittävässä taiteissa -hankkeessa ovat työskennelleet sen eri vaiheissa kirjoittajien lisäksi Miira Heiniö, Maria Hirvonen, Pia Houni, Henriikka Kannisto, Heli Koskinen, Eero Lantto, Pia Perttula ja Anna-Maria Teperi. Hanketta rahoittavat Työsuojelurahasto, Työterveyslaitos sekä yhteistyökumppanit: Suomen Teatterit, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto, Näyttelijäliitto, Muusikkojen liitto, Suomen Sinfoniaorkesterit, Suomen Kansallisooppera ja -baletti, Sirkuksen tiedotuskeskus, Taideyliopisto, Suomen konservatorioliitto, Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ja Tanssin aluekeskukset (Itä-Suomen tanssin aluekeskus, Keski-Suomen tanssin Keskus, Läntinen

tanssin aluekeskus, Pohjanmaan tanssin aluekeskus, Pohjoinen tanssin aluekeskus / JoJo, Routa, Rimpparemmi ja Pyhäsalmen Tanssi, Sisä-Suomen tanssin aluekeskus, Tanssin aluekeskus Helsinki / Zodiak).

Lähteet

Antonsen, Stian. 2009. "Safety culture and the issue of power". *Safety Science*, 47:2, 183–191.

Anttila, Anna. 2019. *Tyttöhän soittaa kuin mies! Kuinka vahvistaa taide- ja kulttuurialan tasa-arvoa ja työhyvinvointia?* Helsinki: Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Helavuori, Hanna & Karvinen, Mikko. 2019. *Valta, vastuu, vinoumat. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus esittävässä taiteissa.* Helsinki: Teatterin tiedotuskeskus.

Hopkins, Andrew 2018. "The Use and Abuse of 'Culture'". Teoksessa Gilbert et al. (toim.) *Safety Cultures, Safety Models. Taking Stock and Moving Forward.* Springer, 35–45.

Houni, Pia & Ansio, Heli (toim.). 2013. *Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa.* Helsinki: Työterveyslaitos.

Juutilainen, Niina. 2019. *Kohti työhyvinvointia tuottaja!* Opinnäyte. Humanistinen ammattikorkeakoulu, kulttuurituotannon koulutusohjelma.

Mearns, K.J. & Flin, R. 1999. "Assessing the state of organizational safety-culture or climate?" *Current Psychology* 18, 5–17.

Paanetoja, Jaana. 2018. *Häirintä ja muu epäasiallinen kohtelu elokuva- ja teatterialalla. Selvitysraportti.* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Rantanen, Maaria. 2006. *Takki väärinpäin ja sielu riekaleina. Näyttelijöiden kokemuksia työstressistä ja -uupumuksesta.* Väitöskirja. Teatterikorkeakoulu.